

az életkor szerinti összetétel, a fiatalok aránya, ami arra figyelmeztet, hogy a könyvtárnak rendszeresen felül kell vizsgálnia az állományellátás korábban kialakított arányszámait.

– *Az adatok értékelése, a cselekvési program.* Az egyes fiókkönyvtárak könyvtárosai elemezték az adatokat, s azok alapján javaslatokat dolgoztak ki, melyeket egymás közt is megvitat-
tak.

– *Az adatok ellenőrzése.* Az ellenőrzés fő módszereként a jövőben is a könyvek igénybe-
vételét jelző mutatókat fogják használni: a távol-
levő könyvek arányát, a nulla-listát és a találati
listát.

A marketing, mely a 80-as években a könyv-
tárosok szemében is a válságból kivezető va-
rázeszköznek látszott, a 90-es években átadta
helyét a Lean Management-nek. A bemutatott
munka ismertetése mutatja, hogy a hármas ta-
goltságú könyvtár sajátos munkamódszere a
Lean Management-nek is számos elemét tartal-
mazza. Ilyenek: használó-orientáltság, a szolgál-
tatások prioritása, a normatívák megállapítása,
az állandó jobbítás és a kis lépések módszere.

(Katsányi Sándor)

FELHASZNÁLÓK ÉS HASZNÁLAT

Használat- és igényvizsgálat

95/288

FOURIE, Jacqueline A. – KRUGER, J.A.:
Secondary-school pupils as public library users =
South Afr.J.Lib.Inf.Sci. 62.vol. 1994. 3.no.
97-104.p.

Középiszkolás diákok könyvtárhasználatai szo- kásai

*Felmérés [forma]; Könyvtárhasználat; Középis-
kolás; Közművelődési könyvtár*

A cikk annak a felmérésnek az eredményeit
adja közre, amelynek során Pretoria-Verwoerd-
burg körzetben 500 középiszkolai tanuló közkönyv-
tárhasználati szokásait vizsgálták. A tanulók álta-
lában kettős célból látogatják a könyvtárat: isko-
lai feladataik kapcsán (több, mint 50%), illetve
egyéni érdeklődésük kielégítésére. Az iskolai fel-
adatok megoldása érdekében inkább a központi
könyvtárakat, mint a fiókkönyvtárakat használ-
ták. Az iskolai célú használatot jelentős mérték-
ben befolyásolta a tanulók kora, neme, tanulmá-
nyi szintje és anyanyelve, de a szociális-gazda-
sági körülmények nem voltak hatással rá. Az
eredmények azt mutatják, hogy a közkönyvtár a
szükséges dokumentumok, berendezések és
szolgáltatások rendelkezésre bocsátásával fon-
tos oktatástámogató szerepet játszik. Az ifjúsági
szolgáltatások tervezése során a közkönyvtár-
nak figyelembe kell vennie a tanulók típusjellem-
zőit és szociális-gazdasági körülményeit.

(Autoref.)

95/289

BATTERBEE, Colette – NICHOLAS, Dave:
CD-ROMs in public libraries: a survey = Aslib
Proc. 47.vol. 1995. 3.no. 63-72.p. Bibliogr.

A CD-ROM nyilvános használata az angol közművelődési könyvtárakban – felmérés

*CD-ROM; Felmérés; Közművelődési könyvtár;
Szolgáltatások használata*

A cikk egy 1974-es felmérés eredményeit
összegzi, amelynek során a brit közkönyvtárak-
nak a nyilvános hozzáférésű CD-ROM-okkal
kapcsolatos tapasztalatait vizsgálták. A felmérés
azt kívánta kideríteni, hogy a közkönyvtárak
milyen hatékonyan vezették be a CD-ROM tech-
nológiát a nyilvános használatra, és a használók
mennyire barátkoztak meg vele. A felmérés ter-
mészete egyaránt volt mennyiségi és minőségi:
országos statisztikai célból felmérték a CD-ROM

szolgáltatások megoszlását régiók szerint; 13, nyilvános CD-ROM szolgáltatást nyújtó könyvtárban esettanulmányokat végeztek; végül az utóbbiak közül négyben a használók véleményeit gyűjtötték össze. A fő eredmények a következők. 1992-ben a könyvtáraknak csak 5%-a nyújtott nyilvános CD-ROM szolgáltatást, de 1994-re ez a szám 12%-ra emelkedett. Vezető helyen állnak a londoni és az angol megyei könyvtárak. A CD-ROM szolgáltatásokat nem feltétlenül a legnagyobb költségvetésű intézmények nyújtják. A használt CD-ROM-ok többségét az országos napilapok teszik ki. A vezetés fő problémája a használói képzés és a dokumentáció elégtelensége. Minden megkérdezett könyvtár tervei között szerepelt a CD-ROM szolgáltatások aktualizálása és kibővítése. Ez egybeesett a használói igényekkel is, de az olvasók másik fő igénye: a nagyobb mértékű segítségnyújtás nem kapott helyet a tervbe vett feladatok között. A domináns használói csoportot a fiatal diákok jelentik. Az oktatási intézmények jelentős szerepet játszanak a CD-ROM használatát oktató képzésben. Legtöbben az újságokat és az üzleti jellegű adatbázisokat használják. A CD-ROM keresés hatékonyságával a használók legnagyobb része meg volt elégedve.

(Autoref.)

Lásd még 247

Olvasáskutatás

95/290

ESKOLA, Katarina: Reading habits in Finland = Scand.Public.Lib. Q. 28.vol. 1995. 1.no. 1-12.p.

Olvasási szokások Finnországban

Olvasási szokások; Olvasásvizsgálat

1991-ben a Finn Statisztikai Hivatal országos vizsgálatot végzett a szabadidős tevékenységek alakulásáról, az alábbiakban ismertetett cikk az olvasásra vonatkozó adatokat mutatja be.

Finnország, Izland, Dánia és Svájc hosszú évek óta vezetnek az európai élmezőnyt az egy lakosra jutó könyvkiadás tekintetében. Északi rokonainknál az utóbbi évtizedben a helyzet tovább javult ebben a vonatkozásban: 1980-ban 14 cím, 1990-ben már 20 cím jutott 10 ezer lakosra. A vizsgált évtizedben a fiction–non fiction arány változatlan maradt (1:6), vagyis az évente kiadott művek döntő többsége (öthatoda) ismeretközlő és tudományos jellegű. A második világháború befejezésétől a 80-as évek elejéig a könyvkereskedelem forgalma folyamatosan növekedett, azóta a stagnálás jellemző, míg a könyvtárak kölcsönzési mutatói továbbra is emelkedő tendenciát jeleznek.

Az eladott művek száma a vizsgált évtizedben 22 milliőról csak 23 millióra növekedett, de a kölcsönzött művek száma 75 milliőról 89 millió kötetre emelkedett. Vagyis az 1980-as években a könyvtárak igénybevétele, a kölcsönzési mutatók jóval gyorsabban növekedtek, mint a vásárlás.

Az olvasás infrastruktúrája általában jónak ítélnél, a boltok, a könyvtárak, a könyvklubok rendszere behálózta az országot, könyvet postán is lehet rendelni, vagyis a könyv nyilvánvalóan értéket képvisel Finnországban. A felnőttek 60%-ának legalább 50 db könyve van otthon, 25% pedig 200-nál is többet birtokol, a diplomások 10%-a 1000 kötet fölötti házikönyvtárral rendelkezik.

A 10 évesnél idősebb népesség 60%-a legalább 6 havonta egyszer elmegy a könyvtárba. A diplomások ezen a téren is jeleskednek: 80% járt a kérdezés előtti félévben könyvtárban. Érezhetően csökkent viszont a leggyakrabban (félévente 10 alkalommal) könyvtárakat felkeresők aránya: 44%-ról 35%-ra. A szülők többsége többkevesebb rendszerességgel esténként hangosan olvas 10 éven aluli gyermekének (29% naponta, 37% hetente).

Ami az olvasás intenzitását illeti, 1981 és 1991 között a finn 10 éven felüliek háromnegyede félévente legalább egy könyvet elolvasott, 82 százalék viszont ugyanezt az utóbbi 12 hónap alatt teljesítette 1991-ben. A legtöbbet olvasók a 10-24 évesek korcsoportjából és a nők közül kerülnek ki, vagyis nem bizonyítható az új analfabetizmus jelentős mértékű felbukkanása az ifjúság körében.

Ugyanakkor erőteljes tendenciaként tűnik fel az adatok tömegéből a sokat olvasók részará-

nyának csökkenése. (A félévente legalább 10 művet olvasók aránya a 10 éven felüliek körében 34-ről 26%-ra mérséklődött, míg a 10-14 évesek között ugyanezen arányok egy évtized alatt 62-ről 38%-ra zuhantak.) Az olvasásra fordított idő a hetvenes évek óta folyamatosan csökken, de a fiatalok körében a vizsgálat idején még mindig napi 40 perc volt az átlag.

Néhány kategóriától eltekintve csaknem minden olvasmánytípus iránt csökkenő érdeklődés tapasztalható. Legfeltűnőbbben a gyerekkönyvek iránti kereslet csökkent (28%-ról 18%-ra). A versek és a színdarabok iránti érdeklődés változatlan, míg bizonyos non-fiction témájú könyvek olvasottsága még növekedett is. (A saját foglalkozással kapcsolatos művek kedveltsége változatlan.)

A fentiek alapján a szerző nem tartja indokoltnak a szórakoztató művek előretörésére utaló kijelentések megerősítését. Véleménye szerint jellemzőbb változást jelez a külföldi szerzők fokozott preferenciája. Mint kimutatja, 1973-ban még az olvasmányok jó fele hazai szerzőtől származott, de 1991-re már a külföldi (főként angol, amerikai) szerzők túlsúlya lett jellemző. E változást tendenciát főként a képzett, fiatal, város lakó nők, míg ennek ellenkezőjét az idősebb férfi farmerek jelenítik meg leginkább. A nők többnyire nem zárkoznak el a női írók alkotásaitól sem, de a férfiak többségéről ez már nem mondható el.

A felnőtt lakosság 91%-a számára az újságolvasás nagyon fontos, 66-66 százalék ugyanezt állítja a tv-ről és a rádióról, s az irodalmat a megkérdezettek csaknem fele (45%) ítélte meg hasonlóan.

A 90-es évek elején a finnek számára a nyomtatott betű még mindig a kulturális javak fontos tartozékát jelenti. A drámai változások ellenére az olvasás megtartotta a maga birodalmát.

(Nagy Attila)

95/291

BURN, Jenny – TREDINNICK, Mark: Knowledge is power: the case for consumer research in book publishing = Aust.Lib.J. 43.vol. 1994. 2.no. 81-103.p. Bibliogr. 28 tétel.

A tudás hatalom: az olvasáskutatás szerepe a könyvkiadásban

Könyvkereskedelem; Könyvkiadás; Marketing; Olvasáskutatás

Az 1994 februárjában Sydneyben rendezett könyvkiadási és könyvkereskedelmi konferencián elhangzott előadásban a szerzők a könyvásárlók típusait kívánták bemutatni, s ezért kiadókkal, kereskedőkkel, ügynökségek képviselőivel és rendszeres olvasókkal készítettek interjúkat. Az egyéni beszélgetések mellett 5 vitacsoportban dolgoztak, és 16 mélyinterjút is felvettek.

Világszerte naponta 300 könyv jelenik meg angolul. A könyv még ma is az információk és a szórakoztatás domináns közvetítője, noha az elektronikus médiák (tv, video, számítógép, CD) ezt a vezető szerepet erőteljesen fenyegetik.

Amerikában 1980 és 1990 között az élelmiszeripar után a könyvkiadás fejlődött a leggyorsabban, és Ausztráliában ugyanez a helyzet.

Amint a szerzők már a bevezetőben hangsúlyozzák, a könyvkiadás a művészet és a kereskedelem kényelmetlen házassága. (Ausztráliában a 90-es évek elején a könyvkiadás 50%-a a szórakoztató kereskedelmi termék.) Szerintük a 17 milliós Ausztrália kicsi piacot jelent, ahol évente 4 ezer új címet jelent meg 150 kiadó. A könyvek 80%-át a legnagyobb 20 kiadó jelenteti meg, míg a legkisebb 100 cég a címek 3%-át adja ki. Az Ausztráliában forgalmazott művek fele import. (Az Egyesült Államokban évi 48 ezer új cím jelenik meg.) A piacot a nagy multinacionális cégek uralják, főként a Penguin és a Harper Collins, mindkettőnek évi 100 millió dollár körül van a forgalma (csupán 3 ausztrál vállalat forgalmaz évi 10 milliónál többet). A Harper Collins évi 250 új ausztrál címet, 400 reprintet, továbbá 3000 új külföldi könyvet ad ki, míg egy közepes kiadó évente 200 új ausztrál és több mint 1000 külföldi címet publikál. A példányszámok 1500-3000 között ingadoznak, az évi forgalom 10%-a újranyomás. A teljes forgalom 50%-át 2000 könyvesbolt bonyolítja le, a többi postai úton, klubokon és intézményeken (iskolák, könyvtárak, áruházak) keresztül történik.

Az olvasási szokásokat egy 1989-es vizsgálat adataival lehet jellemezni: A felnőttek 54%-a olvasott a kérdéses időpontjában, 10% soha

nem vásárolt még könyvet, 10% az utóbbi 1 évben nem vásárolt könyvet.

Az olvasási motívumok rangsorát a kikapcsolódás, a szórakozás vezeti, majd az információk keresése, illetve a munkához kapcsolódó ösztönzők következnek.

A legnagyobb kiadóknak saját terjesztő hálózatuk van, a kis kiadók termékeit a nagyok vagy a független boltok értékesítik. Az évi termés 40 százalékát rendszeresen a leértékeléseken adják el. A propaganda hatékonyságának sora: tv, rádió, napilapok, folyóiratok, interjúk, kritikák, rendezvények, könyvbemutatók.

A számítógépes hálózatok megjelenése radikálisan megváltoztatta az állományellenőrzés, az elszámolás, a rendelés és a hitel ügyek intézését. Ahol nincs még jelen az új technika, ott választhatnak a csőd és a korszerűsítés között. Az új technológia hatására gyarapodott a magazin típusú kiadványok száma (szakácskönyvek, sport, természet, csináld magad), illetve gyorsult a kis példányszámú művek kiadása (500 példányt már elfogadható áron lehet eladni), majd a rendelések nyomán készül az utánnyomás. 1991-92-ben az Ausztrál Könyvkiadók Szövetsége kampányt szervezett "Az élet jobb könyvekkel" címmel. Miközben az olcsó tömegárú (szórakoztató fiction) jelenléte folyamatosan növekszik, egyetértés van a kiadók és terjesztők körében, hogy túl sok könyvet adnak ki, a piacot a zűrzavar jellemzi.

A média, a multinacionális cégek piacpolitikája jelentős mértékben befolyásolja a művek eladhatóságát, miközben a hagyományos kiadók is szeretnék korábbi helyzetüket megőrizni. Ellenállhatatlannak tűnik egy koncentrációs tendencia (az Egyesült Államokban két nagy kiadó és terjesztő uralja a piacot).

A könyvolvasás egy sajátos életstílus része. Lehet, hogy a következő generációk sokkal intenzívebben fordulnak majd a képernyő felé, de a ma élők szocializációs élményeik eredményeként hangsúlyosan intim, érzelmgazdag, személyre szóló kapcsolat részeként vesznek könyvet kézbe. A könyv a kommunikáció, a nevelés, a szórakozás formája, de már nem domináns, hanem osztozik a filmmel, a tv-vel, a CD-ROM-mal, túléli ezeket és ma is virágzik, fejlődik.

Végül az olvasói interjúk részleteinek bemutatásával az olvasási, vásárlási motívumok sorát ismerhetjük meg.

(Nagy Attila)

95/292

BREWIS, W.L.E. – GERICKE, E.M. – KRUGER, J.A.: Reading needs and motives of adult users of fiction = Mousaion. 12.vol. 1994. 2.no. 3-18.p.

A regényolvasás motivációi felnőtt olvasóknál

Olaszskutatás; Próza; Szakirodalmi szemle [forma]

A regényolvasást mély pszichológiai és szociális szükségletek motiválják. Az érdeklődés, bár támogatja a motivációt, inkább a hozzáálláshoz, az érzelmekhez és a tapasztalatokhoz kapcsolódik. A cikk a regényolvasás (főleg magas-, illetve átlagos színvonalú regényekről van szó) számos motivációját definiálja és vizsgálja. A fő indítók feltrótek esetében a szórakozás, a feszültség levezetése, a kommunikáció elősegítése és a társadalmi tudatosság előmozdítása. Egyéb motivációk: ismeretek, információk szerzése az életről, menekülés a mindennapi nyomasztó gondoktól és segítség keresése a személyes problémák megoldásához.

(Autoref.)

Használók képzése

95/293

FREEMAN, Howard – ROUSE, Rowena – HILTON, Anne: Making the most of electronic databases: computer-based tutorials for a CD-ROM network = Man.Inf. 2.vol. 1995. 1/2.no. 36-38.p.

Hogyan lehet a legtöbbet kihozni az elektronikus adatbázisokból? Számítógépes oktatóprogramok CD-ROM hálózathoz

CD-ROM; Használók képzése -felsőoktatásban; Helyi gépi hálózat; Oktatás -számítógéppel

Annak ellenére, hogy a brit De Montfort Egyetem könyvtára élenjáró szerepet játszik az új technológiák alkalmazásában, a könyvtárosok

úgy érezték, hogy a hallgatók ezeket az eszközöket nem tudják elég hatékonyan kihasználni. E felismerés nyomán a tanulási segédeszközök előállítására és szolgáltatására nemrégiben alakult Student Learning Development Centre egy CD-ROM alapú oktatóprogram elkészítését határozta el.

A program célja a hallgatók magasszintű információkeresési gyakorlatának a kifejlesztése. Főleg a könyvtár CD-ROM hálózatán elérhető adatbázisok használatát tanítja, és az összes munkaállomáson ugyanabból a menüből választható ki, amelyik magukat a CD-ROM-okat kínálja. A fejlesztési csoport az online program kiegészítéseként egy nyomtatott munkafüzetet is készített, amelyik ismerteti az online program használatának kezdeti lépéseit, bizonyos háttéranyagok közreadásával maga is oktat, ezenkívül jegyzetfüzetként szolgál. A gépi program egyik erőssége, hogy az egyes adatbázisok oktatása közben az egér használatával könnyen át lehet "menni" az igazi, "élő" adatbázisba.

Az oktatóprogram főmenüjének fő opciói a következők:

– *Mit kell tudni az adatbázisról?* Áttekintés az elektronikus adatbázisok természetéről, a keresési stratégiákról, egyes adatbázisok sajátosságairól.

– *Adatbázis típusok.* Mintákat mutat be a bibliográfiai, a teljes szövegű és a numerikus adatbázisokra.

– *Felkészülés a kereséshez.* Segítséget nyújt a keresőkifejezések, kulcsszavak megválasztásához.

– *Adatbázis-kiválasztó.* Betűrendes kulcsszójegyzéket kínál, amelyből bármelyiket kiválasztva egy másik ablakban megjelennek az ajánlott adatbázisok nevei. Ezután két további egérgérintéssel el lehet jutni az "igazi" adatbázisához.

A program értékelésére kérdőíves felmérést és közvetlen megfigyeléseket végeztek. A kritikák főleg a használói felületek áttekinthetőségét, a billentyűk funkcióit, a legördülő menüket és az aktív mezőket érintették. Kiderült, hogy a tervezők túlértékelték a kezdő használók képességeit, pl. feltételezték a kattintásra előtűnő menük használatának ismeretét, és nem gondoltak arra, hogy még azt is el kell magyarázni, mi a különbség az egér bal- és jobboldali gombja között. Nagy meglepetést okozott, hogy sokan az értékelő kérdőív kitöltésének nehézsége miatt panaszkodtak.

Általánosságban azonban a program sikeresnek bizonyult. A további fejlesztés során természetesen figyelembe veszik a hallgatók bírálatait és kiegészítéseit.

(Novák István)

95/294

OMAJI, Alice: Evaluating the relationship between user satisfaction and user support: a case study based on Curtin University Library = Int.J.Inf.Lib.R. 6.vol. 1994. 1/2.no. 36-49.p. Bibliogr. 38 tétel.

A használók elégedettsége és támogatása közötti összefüggés értékelése: esettanulmány a Curtin egyetemi könyvtár (Ausztrália) tapasztalatai alapján

CD-ROM; Egyetemi könyvtár; Felmérés [forma]; Használók képzése; Hatékonyság

A Curtin Egyetemi Könyvtárban (Ausztrália) 1993-ban 100 CD-ROM használóval folytattak beszélgetéseket, amelyek alapján a résztvevők keresési viselkedését és a CD-ROM adatbázisok használatával kapcsolatos nehézségeit tanulmányozták. A vizsgálat arra helyezte a fő hangsúlyt, hogy milyen mértékben áll rendelkezésre a kereséshez segítség, illetve mennyire élnek vele a használók. A CD-ROM adatbázisokat gyakran használják, de a használat színvonala az optimális alatt marad. A könyvtárnak a CD-ROM használatát segítő szolgáltatásai potenciálisan fejlesztik a használók ismereteit, keresési technikáját és eredményeit, de figyelembe kell venni a dokumentáció és a használói kézikönyvek szerepét is. A cikk ajánlásokat tesz a helyzet javítására. A tanulmány a Curtin Egyetemi Könyvtár korábbi értékelő vizsgálataira épít. A jelenlegi és a korábbi vizsgálatok összehasonlítható eredményei összhangban vannak egymással.

(Autoref.)

Lásd még 246, 266